

Hoe moet ik een kind met een hechtingsstoornis onderwijzen?



**Geschreven door Patricia Keijzer
Stage: p.i.-school 'de Piloot'
Pabo Thomas More
30-01-2002**

Inhoudsopgave

Voorwoord	blz. 1
Inleiding	blz. 2
1. Wat is hechting?	blz. 3
1.1 De gehechtheidstheorie van Bowlby	blz. 4
1.2 Reacties op Bowlby's theorie	blz. 4
2. Oorzaken van een hechtingsstoornis	blz. 6
2.1 Hechting in een adoptiegezin	blz. 7
3. Kenmerken van een hechtingsstoornis	blz. 8
3.1 Kenmerken gerangschikt naar leeftijd	blz. 8
3.2 Kenmerken van geen-bodemsyndroom	blz. 9
3.3 Sterke punten van kinderen met een hechtingsstoornis	blz. 12
4. Hoe moet je in de klas omgaan met een kind Met een hechtingsstoornis?	blz. 13
4.1 De omgang met het kind	blz. 13
4.2 Specifieke leerproblemen	blz. 14
4.3 De contacten met de ouders	blz. 14

5. Wat doe je wanneer een kind niet op de basisschool kan blijven?	blz. 16
5.1 Welke hulp is er in het basisonderwijs?	blz. 16
5.2 Hoe wordt een kind doorverwezen?	blz. 16
5.3 Naar welke scholen worden kinderen met een hechtingsstoornis doorverwezen?	blz. 17
6. De toekomst voor kinderen met een hechtingsstoornis	blz. 18
6.1 Het herstellen van een verstoorde hechting	blz. 18
6.2 De toekomst van deze kinderen in het onderwijs en het beroepsleven	blz. 18
6.3 In de volwassenpsychiatrie wordt het borderline stoornis genoemd	blz. 18
7. Het verhaal van iemand met een hechtingsstoornis	blz. 20
Resultaten	blz. 22
Conclusie	blz. 23
Aanbevelingen	blz. 24
Samenvatting	blz. 25
Literatuurlijst	blz. 26
Bijlagen	blz. 28

Voorwoord

Tijdens mijn stage op de Piloot ben ik in aanraking gekomen met kinderen met verschillende stoornissen en handicaps zoals; autisme, PDDNOS, ADHD, O.D.D, (reactieve) hechtingsstoornis en smetvrees. Ik vond dit heel erg interessant en heb hier veel informatie over verzameld. Ik ben namelijk van mening dat wanneer je les geeft aan kinderen met een handicap of stoornis je ook moet weten wat het inhoudt. Daarom heb ik heel veel gelezen over de stoornissen, en probeerde ik de kenmerken bij de kinderen te herkennen. Naarmate ik me meer verdiepte in een hechtingsstoornis kwam ik er achter dat dit veel vaker voor komt dan je denkt, en dat het kan voor komen in iedere vorm van onderwijs. Daarom heb ik besloten om mijn speciaalstudie hier over te schrijven.

Nu moest ik nog een gericht onderwerp kiezen, omdat ik hechtingsstoornis te ruim vond. Ik heb er voor gekozen om dieper op de kenmerken van de kinderen in te gaan en hoe je binnen de school met deze kinderen om moet gaan.

Inleiding

Mijn vraagstelling voor mijn speciaal studie is:” Hoe moet ik een kind met een hechtingsstoornis onderwijzen?”

Ik heb hiervoor gekozen omdat er op de p.i.-school steeds meer kinderen komen met een hechtingsstoornis en wanneer je dit gaat uitzoeken blijken er best veel kinderen een hechtingsstoornis te hebben. De mate waarin het kind een onveilige hechting heeft gehad is wel heel verschillend. Hieruit blijkt dat er op iedere school een of meerdere kinderen kunnen zitten met een hechtingsstoornis. Een hechtingsstoornis is het bekendst als stoornis bij kinderen die geadopteerd zijn, maar komt ook voor bij kinderen die verwaarloosd zijn, in pleegezinnen terecht komen of geen liefde van de ouders krijgen. Daarom zal ik wel terug komen op geadopteerde kinderen, maar ik wil mijn speciaal studie hier niet volledig aan wijden.

Voor ouders is het een heel moeilijk probleem, het is emotioneel heel zwaar en bij de hulpverlening en leerkrachten een onbekend probleem.

Een hechtingsstoornis is een heel specifiek probleem met een hele specifieke aanpak, daarom vind ik het van belang om er wat meer over te weten.

In mijn speciaal studie wil ik de volgende onderwerpen aanbod laten komen:

- Wat is hechting?
- De oorzaken van een hechtingsstoornis
- Kenmerken van een hechtingsstoornis
- Hoe moet je omgaan met een kind met een hechtingsstoornis?
- Wat doe je wanneer het kind niet op de basisschool kan blijven?
- De toekomst voor kinderen met een hechtingsstoornis

Op deze manier probeer ik een handreiking te maken voor leerkrachten wanneer ze een kind met een hechtingsstoornis in de klas krijgen. Via ouderverenigingen ben ik in contact gekomen met ouders die een kind hebben met een hechtingsstoornis. Van hen heb ik ook informatie gekregen. Ook hun ervaringen heb ik in mijn speciaal studie verwerkt.

1. Wat is hechting?

Wanneer ik een definitie zou moeten geven wat hechting is zou ik het volgende zeggen: 'Hechting is een wederkerige en diepgaande emotie en fysieke relatie tussen een kind en zijn ouder. Hechting vereist de fysieke en emotionele beschikbaarheid van zowel kind als ouder.'

Deze definitie houdt in dat een kind veilig gehecht is wanneer het op zijn vaste verzorgers kan rekenen en deze aanwezig zijn wanneer het kind hen nodig heeft. In de eerste weken na de geboorte kan de baby nog geen individuele mensen onderscheiden en op een specifieke manier op hen reageren. Wel blijkt de baby vooral gevoelig te zijn voor prikkels die afkomstig zijn van medemensen. Geleidelijk aan wordt de discriminatie van een of enkele vaste verzorgers nauwkeuriger. Het kind gaat sneller reageren op deze personen en kan hen van anderen onderscheiden.

Rond de zes maanden krijgen baby's een uitgesproken voorkeur voor een of beide ouders. Vanaf deze leeftijd vindt de verdieping van de hechting plaats en is het niet goed voor het kind wanneer hij gescheiden wordt van zijn vaste verzorger(s). Het kind voelt zich op zijn gemak wanneer hij bij zijn ouders of verzorgers is en wil niet gescheiden worden van hen. Een baby laat deze voorkeur merken door eenkennigheid en scheidingsangst. Hij kruipt achter zijn vader of moeder aan, wanneer hij vreemden ziet, hij wil weinig weten van onbekenden en zeker niet vastgehouden worden door hen. Als ze de kamer verlaten kan de baby gaan huilen, omdat hij niet van de ouders gescheiden wil zijn. Dit zijn positieve tekenen dat het kind aan zijn ouders gehecht raakt.

Dat hij veilig gehecht is merk je op latere leeftijd doordat hij op onderzoek uit durft te gaan en durft te gaan spelen omdat zij er zeker van zijn dat hun ouders er voor hen zijn. Op momenten dat hij zich bedreigd of alleen gelaten voelt zal hij troost of bescherming zoeken bij zijn verzorgers. Zij durven ook openlijk hun negatieve emoties zoals verdriet, angst of bezorgdheid te tonen en daarmee naar de ouder gaan. Vanuit deze basis kan het ook een 'ik' ontwikkelen.

Het kunnen aangaan van een hechtingsrelatie is een van de belangrijkste opgaven voor een kind in de eerste levensfasen. Veilig gehechte kinderen ontwikkelen zich beter onveilig gehechte kinderen. Veilig gehechte kinderen durven de wereld te gaan verkennen, kunnen prettig met leeftijdsgenootjes en volwassenen omgaan en durven hun emoties en angsten te tonen in situaties waarin ze zich onveilig voelen. Ook ontwikkelen zij eerder een positief zelfbeeld. Hechting is van belang voor de verdere relaties in het leven. Wanneer je als kind ervaren hebt dat je op anderen kunt vertrouwen en daardoor zelfvertrouwen hebt kunnen opbouwen, beïnvloedt dat de manier waarop je zelf later relaties met anderen aangaat.

1.1 De gehechtheidstheorie van Bowlby

John Bowlby is een Engelse psychiater die in 1951 onderzocht heeft wat de geestelijke schade is die kinderen oplopen die geen eigen thuis hebben.

Volgens de theorie van Bowlby is het voor de geestelijke gezondheid van een zuigeling en een jong kind essentieel dat het een warme, innige en ononderbroken relatie met de moeder heeft, of iemand die haar altijd vervangt. In deze relatie moeten beide bevrediging en vreugde vinden. Deze relatie is het fundament voor de ontwikkeling van het karakter en zijn geestelijke gezondheid.

Kinderen raken gehecht aan de personen die hen verzorgen, hoe zij ook behandeld worden. Zij hechten zich volgens Bowlby dus aan 1 persoon. Het kind moet, net als in de dierenwereld, eerst duidelijk weten wie zijn moeder is en kan daardoor relaties met anderen aangaan. De eerste anderhalf jaar is volgens Bowlby de kritieke periode waarin ervaringen allemaal geconcentreerd zijn rondom de vaste verzorger. De kwaliteit van de relatie hangt af van de kwaliteit van de zorg die het kind ervaren heeft. Wanneer het kind in de kritieke periode gescheiden wordt van de moeder kan dit problemen opleveren in zijn emotionele, sociale en verstandelijke ontwikkeling.

Dit kan zich volgens Bowlby op 2 manieren uiten:

- Het kind kan zich angstig gaan hechten aan zijn moeder. Volgens Bowlby kunnen ze zich daardoor niet ontplooiën omdat ze zich vast klitten aan hun moeder.
- Kinderen kunnen heel erg defensief en vijandig ten opzichte van de ouders worden waardoor ze moeilijk op te voeden zijn.

Wanneer een kind van zijn moeder wordt gescheiden als het tussen de 5 en 8 jaar oud is heeft het niet meer zulke schadelijke gevolgen. De grondstructuur wordt namelijk gelegd wanneer het kind tussen de 5 en 6 jaar oud is, het kind heeft dan al een persoonlijkheid ontwikkeld en is enigszins zelfstandig.

1.2 Reacties op Bowlby's theorie

Kritiek op de theorie van Bowlby betreft o.a. de primaire gehechtheidsrelatie. Voor Bowlby is de moeder de belangrijkste opvoeder. Een persoon (meestal de moeder) dient dan als basiscontinuïteit voor het kind en een slechte hechting zou kunnen leiden tot meer angsten, antisociaal gedrag of depressies. Omdat Bowlby telkens weer op negatieve gevolgen van tijdelijke scheidingen tussen kind en moeder wijst, houdt hij (volgens Van IJzendoorn e.a.) te weinig rekening met het feit dat in het moderne gezin waarin de meeste kinderen worden grootgebracht, scheidingen tussen opvoeder en kind veel voorkomen. Aan de hulp van anderen is in de meeste gezinnen niet te ontkomen. Als tijdelijke scheidingen onvermijdelijk zijn dan zal een kind zoveel mogelijk omringd worden door min of meer stabiele relaties met meerdere opvoeders die als gehechtheidspersoon kunnen fungeren.

Indien slechts één opvoeder zich tot gehechtheidspersoon heeft ontwikkeld, dan is iedere scheiding een zeer ingrijpend gebeuren, omdat het kind op niemand anders kan terugvallen. Bij een verbreding van het opvoedingsmilieu hoeft een scheiding van één gehechtheidspersoon nog niet te betekenen dat hier sprake is van een door het kind ervaren scheiding. Een andere opvoeder is immers in staat dezelfde functie als hechtingspersoon aan te gaan. Daarbij komt nog dat een verbreed opvoedingsmilieu een verrijking van de ervaringswereld van het kind zou kunnen betekenen. Iedere gehechtheidsrelatie is qua vorm en inhoud toch weer enigszins verschillend. Het kind leert hierdoor eerder zijn gedrag op subtiele wijze af te stemmen op dat van de betreffende interactiepartner. Een voordeel is bovendien nog dat bepaalde eenzijdigheden in een relatie tussen kind en opvoeder door andere opvoeders gecompenseerd kunnen worden. Zo zijn er opvoeders die eerder geneigd zijn verbale interactie te beginnen dan een non-verbale, ondanks de behoefte van het kind aan intensief lichamenlijk contact. In een verbreed opvoedingsmilieu is de kans groter dat aan deze behoefte door andere opvoeders voldaan kan worden. Ook de mogelijkheid van een te intensieve betrokkenheid van een opvoeder op het kind wordt dan kleiner. Een 'overbezorgde' opvoeder zal gedwongen worden het kind regelmatig 'af te staan' aan anderen en zal zo wellicht eerder gecorrigeerd worden. Een verbreding van het opvoedingsmilieu vermindert dus niet alleen de kans dat tijdelijke of permanente scheidingen blijvende schade aanrichten, maar zou ook een verrijking van de ervaringswereld van het kind kunnen betekenen en mogelijkheden bieden tot compensatie van eenzijdigheden in de relatie van het kind met zijn opvoeders.

Dit alles natuurlijk wel op voorwaarde dat de vereiste stabiliteit voorhanden blijft, ook al is er sprake van een groter aantal gehechtheidsrelaties. Het is namelijk niet erg aannemelijk dat een éénjarig kind erg veel gelijkwaardige gehechtheidsrelaties kan aangaan. Waar de grenzen precies liggen is moeilijk te bepalen, mede gezien het feit dat dit nogal sterk van leeftijd, cognitieve vaardigheden etc. afhankelijk zou kunnen zijn (Van IJzendoorn e.a., 1982).

Het belangrijkste is dus dat een kind mensen in zijn omgeving heeft waar hij van op aan kan. (zie: wat is hechting) Volgens Bowlby is dit de moeder anderen gaan hier tegen in.

2. De oorzaken van een hechtingsstoornis

Hechtingsstoornissen kunnen hun oorzaak vinden in de eerste drie levensfasen van het kind: tijdens de zwangerschap, de geboorte en/of de vroegste fase, kunnen er in veel gevallen traumatische ervaringen aan de orde zijn geweest. Het is gebleken dat in het verleden van kinderen met een hechtingsstoornis vrijwel altijd een (tijdelijke) onderbreking of een (definitieve) breuk was in de continuïteit van de verzorging en/of in de band tussen moeder en kind. Soms was er sprake van geen enkele band, of van het onthouden van aandacht. Dit kan bijvoorbeeld voorkomen wanneer het kind wordt geadopteerd, een van de ouders komt te overlijden of het kind wordt opgenomen in een pleeggezin. Wanneer het kind wordt geadopteerd of in een pleeggezin wordt geplaatst hebben de kinderen vaak te maken gehad met het pedagogisch onvermogen van de ouders. Als het kind niet altijd van zijn verzorgers op aan kan, zal het kind zich niet veilig voelen en minder vertrouwen in hen krijgen. Het zal zich minder of angstig gaan hechten.

Ook kan het zo zijn dat het kind te maken heeft gehad met meerdere verzorgers (bijvoorbeeld bij adoptie), die allemaal andere eisen stelden aan het kind. Of wanneer een verzorger onvoorspelbaar is, die de ene keer wel aanwezig is en de aandacht voor het kind heeft en de andere keer niet.

Bij kinderen die bij de biologische ouders blijven na de geboorte kunnen een problematische zwangerschap, een couveusetijd, langdurige hospitalisatie en/of pijnlijke medische behandeling op jonge leeftijd een negatief effect met betrekking op de hechting hebben.

Te weinig aandacht en zorg in de vroege kinderjaren kunnen de basisveiligheid en het basisvertrouwen van het kind in de weg staan. Negatieve gevoelens tegenover de baby of een voortdurend angstige overbezorgdheid kunnen ook het ontwikkelen van de basisveiligheid negatief beïnvloeden. Het depressief, angstig of gespannen zijn van de ouders of verzorgers kan ook gevolgen hebben voor de manier waarop het kind zich kan hechten of het zich niet kan hechten.

De mate van het te hechtingstekort is bepalend voor de ernst van de lichamelijke en psychische schade, zoals; heeft het kind honger gehad? Werd het kind mishandeld? Was er sprake van emotionele verwaarlozing? Wanneer er onvoldoende aandacht, onvoldoende genegenheid voor het kind is geweest of als het kind niet gestimuleerd en gesteund werd door de opvoeders is er sprake van emotionele verwaarlozing.

Maar ook kunnen er geen duidelijke oorzaken aan te wijzen zijn en moet er rekening mee gehouden worden dat er wellicht genetische en/of erfelijke factoren ten grondslag kunnen liggen aan hechtingsstoornis. De baby geeft zich vanaf het begin niet over aan het aangeboden fysieke contact, dat normaal gesproken zo veilig en fijn zou moeten voelen. Het laat zich niet knuffelen, maar alleen op eigen initiatief! Er zijn ook kinderen die juist in de vroege kinderjaren een naar symbiose neigend gedrag laten zien (fysiek claimend) of uiterst meegaand en passief een schijnhechting vertonen. Met name bij deze groep kinderen kunnen de specifieke gedragsproblemen pas in de (pre-)pubertijd aan de oppervlakte en kan dan alsnog een openlijke en volledige afwijzing van de ouder/verzorger plaats.

2.1 Hechting in een adoptiegezin

Bij adoptie is er de complicatie dat een adoptie kind minimaal een keer gescheiden is en soms onverschillig of afwijzend is behandeld in het land van herkomst. Deze ervaringen kunnen uitwerkingen hebben op het vertrouwen dat het kind in de eerste kinderjaren opbouwt. Daarom is het belangrijk dat de ouders een veilige basis bieden, tegelijkertijd een uitvalsbasis en een thuisbasis voor hun kind.

De wijze waarop de adoptie tot stand is gekomen maakt een wezenlijk verschil voor de hechting. Zo kan een kind dat afgestaan is gewenst zijn, maar door allerlei omstandigheden van buitenaf zijn afgestaan. Wanneer dit gebeurt is er een acceptatie geweest van de foetus, er was acceptatie van het pasgeboren en opgroeiende kind totdat de moeder het kind moest afstaan, om welke reden dan ook. Er is dan een hechtingsrelatie geweest, het kind heeft een basis. De adoptie ouders kunnen heel voorzichtig en met veel ruimte voor het verleden van het kind en voor de biologische ouders met het kind verder.

Wanneer het kind is afgewezen is het een ander verhaal. Het is een feit dat tijdens de zwangerschap meer tot stand komt dan alleen maar het delen van cellen tot foetus. Een onwelkome, ongewenste zwangerschap is wel degelijk van invloed op de emotionele ontwikkeling van een kind. De geboorte zal anders verlopen, en wanneer het kind geboren wordt zal het geen liefde van de moeder krijgen. Het vermogen om een langdurige, wederzijdse relatie in stand te houden komt niet tot stand.

Het zelfconcept, het weten van wie en wat men is voor anderen, hangt volledig af van hoe het kind zich in de meest kwetsbare, meest ontvankelijke eerste levensmaanden heeft gevoeld. Voelt het kind zich een hinderpaal, een lastpost dan zal zijn zelfbeeld ook negatief zijn.

3. Kenmerken van een hechtingsstoornis

Grofweg zijn er met betrekking tot hechtingsstoornissen twee type kinderen te onderscheiden:

- Het passieve kind dat ogenschijnlijk alles accepteert, maar extreem initiatiefloos blijft. Zij kunnen zeer eenzaam worden, voltooiën moeizaam of nauwelijks enige opleiding en neigen tot depressie.
- Het agressieve, acting-out-kind. Deze kinderen kunnen erg beïnvloedbaar zijn voor negatieve contacten en activiteiten en komen nogal eens terecht in criminele sferen.

Geen van deze kinderen is in staat tot het aangaan van affectieve relaties, ook niet op latere leeftijd.

3.1 Kenmerken naar leeftijd

Baby leeftijd

Het kind:

- past zich ogenschijnlijk vlug aan
- Huilt veel
- Is onrustig
- Wil niet geknuffeld worden
- Wil geen oogcontact
- Wil geen borstvoeding
- Verstijft als hij wordt opgepakt
- Voert een machtsrijd d.m.v. ontlasting, urine, braken en ongeregeld eten

Peuterleeftijd

Het kind is actief:

- Heeft geen heimwee
- Trekt zich niets aan van de ouders
- Maakt een gevoel- en emotieloze indruk
- Is niet bereikbaar voor ouders; geen gevoel voor wederkerigheid
- Is chaotisch
- Speelt onaandachtig en verveeld
- Is vernielzuchtig

Het kind is passief:

- Voelt zich onmiddellijk thuis
- Vraagt nooit aandacht
- Huilt niet
- Laat zich verzorgen en met hem spelen, zonder plezier te maken

Basisschoolleeftijd

Het driftenkind:

- Laat zich leiden door eigen wensen, doet wat in hem opkomt

Het in schijnaangepaste kind:

- Ontkent eigen wensen en past zich in schijn aan.
- Wil sterke controle hebben over de omgeving
- Maakt met alles en iedereen contact

Het kind met twee gezichten:

- Is thuis onhandelbaar en buitenshuis (bijvoorbeeld op school) zeer aangepast (of omgekeerd)

Het agressieve kind:

- Daagt uit
- Scheldt, schopt, slaat, pest, vernielt, enzovoorts.

Het kind dat het laat afweten:

- Trekt zich terug in zichzelf en zou het liefste dood willen zijn.

Het kind dat nergens raad mee weet:

- Maakt een chaotische indruk

Het kind dat zich richt op leren en presteren:

- Onderdrukt zijn gevoelens van onveiligheid en geborgenheid.

3.2 Kenmerken van geen-bodemsyndroom

Een hechtingsstoornis wordt ook wel “geen-bodemsyndroom” genoemd. Dit is een logische benaming omdat, er geen bodem in het bestaan is. Er zijn geen affectieve banden in de allereerste levensfase. Er is geen lijn in het leven, daardoor weinig gevoel voor tijd en ruimte, de wereld blijft ongestructureerd.

Kenmerken van “geen-bodemsyndroom” zijn:

- Er is geen bodem in het bestaan. Het is net een bodemloze put. Je stopt er oneindig veel liefde, aandacht en zorg in, maar er komt zelden iets terug.
- Het syndroom komt veel voor bij kinderen die op oudere leeftijd geadopteerd worden en waarvan de geschiedenis van het kind niet of onvoldoende bekend is. Het komt echter ook voor bij biologisch eigen kinderen, pleegkinderen en stiefkinderen die het basisvertrouwen met ouder(s) hebben (moeten) missen.
- De gewetensontwikkeling is niet opgang gekomen.
Er is geen ik, daarnaast geen basaal vertrouwen in volwassenen, met als gevolg onvermogen en/of diepgewortelde angst om relaties aan te gaan. Er is een sterke neiging tot het leggen van oppervlakkige, inwisselbare contacten. Hierdoor is de problematiek van het gezin voor anderen slecht invoelbaar. Die anderen, inclusief hulpverleners, ‘zien’ niets of weinig. Het kind vertoont survivors – gedrag. Het kind zal nooit naar de volwassene toekomen om zijn overtreding te bekennen, is het meestal zelfs de volgende dag of eerder vergeten. De boosheid van de volwassenen blijft het kind wel bij (de klappen en de preek) maar niet de reden daarvan.
'Als ik weer lieg zal mama/juf dus weer boos zijn' aan zo'n gedachte gang komt het kind al helemaal niet toe, het slaat die ervaringen niet op.
- Het kind heeft nauwelijks remmen of drempels. Het heeft weinig of geen schuldgevoel. Het kind toont bijna nooit spijt of berouw. Het kan weinig onderscheid maken tussen hoofd en bijzaken, tussen een beetje stout en heel erg gemeen.
- De intieme emotionele banden binnen het gezin worden als bedreigend ervaren. Oppervlakkige aandacht van talloze bekenden wordt meer op prijs gesteld dan de persoonlijk gerichte aandacht van enkele vertrouwde personen. Het verschil tussen vriend en vreemde wordt niet echt gevoeld. Er is tussen de verzorgende ouder(s) en het kind altijd een machtsstrijd die niet voor anderen waarneembaar is. Emoties kunnen op bevel aan en uit geschakeld worden.
- Schijnaanpassing.
Het kind probeert zich staande te houden door de wereld om zich heen voortdurend onder controle te houden. Het is geniaal in het observeren, taxeren en manipuleren van de mensen om zich heen. Het besteedt hieraan een groot deel van zijn energie, waardoor bijvoorbeeld leerprestaties en creativiteit achterblijven. De intieme emotionele banden binnen het gezin worden als bedreigend ervaren. Het appèl van de gezinsleden op een vertrouwensrelatie is voor het kind slecht invoelbaar en verwarrend. Het geeft het kind soms ook een gevoel van anders- zijn, tekortschieten en eenzaamheid. Het vroegste ervaren–

misschien reeds voor de geboorte—van ‘ontkend’, ‘niet gewenst’, ‘afgewezen’ en ‘weggedaan’ te zijn, is onvoorstelbaar vernietigend.

- Het vroegste ervaren van ‘pijn’ of ‘niet gewenst zijn’ is vernietigend. De pijn zoekt vaak een uitweg in vernietigingsdrang die zich richt tegen zichzelf (auto-mutilatie), maar vaak ook tegen anderen (moeder). Andere bekende uitingen van agressie zijn fysiek geweld, uitingen van wreedheid jegens dieren, (dwangmatig) vreten, stelen, vernielen, slapeloosheid, provocerend seksueel gedrag en weglopen.
- Er is nooit bevrediging, het kind voelt zich steeds tekort gedaan.
- Meestal ziet men een onverzadigbare honger naar aandacht. Bij zijn handelen gaat het kind meestal te werk volgens het lustprincipe. Negatieve aandacht levert vaak meer resultaat op dan positieve.
- Ze hebben een extreem onnatuurlijk claimend gedrag. Sommigen willen daarin tegen helemaal niet worden aangeraakt, en worden bij knuffel pogingen angstig en / of agressief. Bij kinderen die überhaupt niet aangeraakt willen worden is het nog moeilijke om tot lijfelijk tot verzoening te komen.
- Het kind heeft relatief weinig gevoel voor ruimte en tijd. Er ontstaan vaak leerproblemen ondanks een normale begaafdheid.
- Wanneer de kinderen wat ouder zijn beschouwen zij hun eigen gedrag niet als een gevolg van beslissingen of keuzes die ze zelf gemaakt hebben maar als gebeurtenissen die hun gewoon over komen. Deze overtuiging, gecombineerd met hun zelfbeeld als slachtoffers laat hen zichzelf ervaren als slachtoffers van hun eigen gedrag, Dit ondersteunt hun houding van ‘niet verantwoordelijkheid’.
- Sommigen zijn druk - vrolijk hangen de clown uit. Anderen zijn stil en afwachtend, teruggetrokken op het apathische af. Nog anderen zijn schreeuwerig ruw zoeken voortdurend ruzie.
- Ongecoördineerde bewegingen, waarbij van alles omvalt en breekt.
- Bij een conflict kun je het kind niet bereiken, niets schijnt indruk te maken, zachtheid, nog harder straffen hebben ook maar het geringste effect.
- Soms is samen-zijn voor een kind niet alleen een diep verlangen maar ook, bijna onlosmakelijk, verbonden met verlaten, (doods-) angst en pijn
Soms is samen-zijn voor een ouder niet alleen een diepe wens maar ook ,bijna onlosmakelijk, verbonden met afwijzing, onmacht en verdriet
Soms is samen-zijn voor ouders en kinderen een gevecht, een uitdaging.
- Een kind dat vastloopt op school, geen vrienden kan maken of houden.
- Een kind dat van geen enkele ervaring leert en alle problemen buiten zich zelf legt.

- Een kind dat niet van gezelligheid en niet van anderen houdt.
- Een kind dat zich niet laat opvoeden en het gezinsleven tot een hel maakt.
- Een kind dat mensen (ouders, verzorgers, familie, buren, school en hulpverleners) tegen elkaar uit weet te spelen: het controleert en manipuleert voortdurend de mensen en de wereld om zich heen.

Vaak gaat een kind tweestappen 'vooruit', weer één 'achteruit' en vaak zelfs het omgekeerde, wat voor ouders/verzorgers van deze kinderen vaak zo verschrikkelijk ontmoedigend is.

3.3 Sterke punten van kinderen met een hechtingsstoornis

Kinderen met een hechtingsstoornis hebben net als alle andere mensen ook sterke punten. Hier wil ik even de nadruk op leggen aangezien je in de omgang met het kind ook de nadruk moet proberen te leggen op de positieve punten van het kind.

Sterke punten van kinderen met een hechtingsstoornis zijn:

- Ze hebben vaak een breed sociaal leven, ze maken makkelijk contact met andere kinderen van hun eigen leeftijd. Vaak zijn deze contacten wel oppervlakkig.
- Buitenshuis wordt er gemakkelijk contact gemaakt met andere volwassenen. Ze kunnen heel charmant zijn en daarmee de volwassenen om hun vinger binden.
- Ze hebben veel mensenkennis en gebruiken dit ook.
- Ze kunnen goed leiding geven en weten precies wat ze willen.
- Ze kunnen in vakken met een presentatie, zoals werkstukken, spreekbeurten, opstellen erg uitblinken. Dit heeft er weer mee te maken dat ze dan alle aandacht weer op zichzelf kunnen richten.

4. Hoe moet je in de klas omgaan met een kind met een hechtingsstoornis?

4.1 De omgang met het kind

Voor het leveren van goede schoolprestaties zijn er een aantal dingen belangrijk, onder andere het kind moet zich in de groep veilig kunnen voelen en er moet een affectieve relatie zijn met de leerkracht. Een kind met een hechtingsstoornis kan geen, of heel moeilijk een relatie aan gaan met een leerkracht. Vaak is dit met een juffrouw nog moeilijker. Zo doet een kleuter vaak zijn best voor de juf, een kind met een hechtingsstoornis doet dit niet, hij moet al zijn motivatie uit zichzelf halen. Hierdoor zijn de prestaties vaak erg wisselend, de kwaliteit van zijn werk hangt heel nauw samen met welke bui het kind heeft die dag.

Van een leerkracht wordt veel psychologisch inzicht en geduld gevraagd. Het gevaar is aanwezig dat de leerkracht en/of de schoolarts tot de conclusie komen dat het kind zwakbegaafd is doordat de specifieke leerproblemen die bij deze stoornis horen niet bekend zijn bij de leerkracht. Het kan ook juist heel erg bevrijdend voor het kind zijn wanneer het heel goed gaat op school, omdat het geen speciale behandeling krijgt.

Een leerkracht moet proberen om zich een goed beeld te vormen wat een hechtingsstoornis is. Dit kan hij doen door de informatie die er is door te lezen en veel gesprekken te voeren met de ouders. In een klassensituatie moet de leerkracht de volgende richtlijnen in acht houden:

- Wanneer er contact met de ouders moet komen doe dit via de telefoon of de ouders zelf aanspreken. Het kind kan het nog wel eens 'vergeten' wanneer hij het door moet geven aan zijn ouders, vooral als het een slechte boodschap is.
- Probeer het kind neutraal en afstandelijk tegemoet te treden. Realiseer je dat het kind zich bedreigd voelt door emotionele nabijheid, dat ze bang zijn voor diepgaande relaties. Daarom zullen ze zelf niet zo snel om hulp vragen. Probeer wel betrokken te blijven bij het kind, dus niet het kind negeren.
- Structuur bieden; de regels zijn minder belangrijk, maar het om het geven van richting aan het kind. Duidelijkheid met zo min mogelijk regelgeving. Het kind moet weten wat er gaat gebeuren en waar hij aan toe is. Consequent handelen is daarom heel belangrijk. Het kind heeft behoefte om te weten wat er die dag gaat gebeuren. Dit kan bijvoorbeeld door dagschema's voor het kind te maken.
- Doe zo weinig mogelijk een beroep op het geweten, schuldgevoel of het empathisch vermogen. Dit aspect van de persoonlijkheidsstructuur is heel zwak ontwikkeld.
- Dreig nooit met straffen die je niet uitvoert. Dit komt ongeloofwaardig over en het kind zal het negatieve gedrag herhalen.
- Wanneer je straft, straf dan gelijk.
- Zorg dat het kind succeservaringen heeft, waardoor het zelfvertrouwen zal vergroten.
- Toepassen van gedragsmodificatie door middel van beloningssystemen, milde straffen zoals een korte time-out.
- Het kind moet leren om gedrag en gevoelens bij zichzelf en anderen te benoemen.

- Met het kind kan het beste op de volgende manier gecommuniceerd worden: Eerst instemmen met het gedrag van het kind, vervolgens het gedrag benoemen, en positief voorzeggen.
Bijvoorbeeld: jij gooit de bal naar het kind toe, en vraagt of hij het nu weer gaat vangen. Zodat hij duidelijk weet wat er van hem verwacht wordt.
- Ze hebben vaak een praktische intelligentie en leiders-gedrag waardoor ze goed kunnen organiseren en een groep bij elkaar kunnen houden. Een leerkracht moet deze eigenschap positief benutten. Wanneer het niet positief benut wordt kan het 'talent' zich tegen de leerkracht keren en voor onrust en verdeeldheid zorgen.

4.2 Specifieke leerproblemen

Kinderen met een hechtingsstoornis hebben (meestal) een goede intelligentie, maar dit komt niet naar voren in de schoolresultaten. Uit deze resultaten blijkt dat de kinderen:

- Weinig getalbegrip hebben
 - Een slecht ruimtelijk inzicht hebben; vaak problemen met hoofdrekenen, moeilijk kunnen abstraheren, vaak zwak in redactiesommen,
 - Bij aardrijkskunde een goed algemeen inzicht hebben maar zwak zijn in topografie.
 - Een slecht woordbeeld hebben, moeite met spelling
 - Moeite hebben met abstracte begrippen
 - De leerstof wordt fragmentarisch opgenomen waardoor ze groeiende hiaten in de schoolse kennis hebben.
 - Ze moeten de al behandelde stof goed bij blijven houden zodat er een duidelijke structuur in de leerstof zit en de stof hedendaags blijft.
 - Weinig of geen frustratietolerantie
 - Een wisselvallige inzet
 - Geen inzicht in tijdsverloop, waardoor ze moeite hebben met het maken van plannings
 - Een geringe taakspanning hebben
 - Soms schijndomheid hebben wat vaak voort komt uit faalangst.
- Kinderen met een hechtingsstoornis hebben vaak een uitstekend taalgevoel en kunnen zich verbaal goed uiten.

4.3 De contacten met de ouders

Het blijkt dat een kind wat niet in staat is om (hechte) relaties aan te gaan diepere wonden kan slaan binnen het gezin. De problemen blijven voor een groot deel verborgen voor de buitenwereld. Het kind is hier vaak het 'allemandsvriendje'. De ouders worden meestal opgezadeld met schuldgevoelens, ook wanneer andere kinderen wel keurig opgevoed zijn. Vaak zijn buitenstaanders eerder geneigd om het kind te geloven. Hierdoor raken de ouders geïsoleerd, niemand gelooft of begrijpt hen. Zij kunnen nergens terecht met hun frustraties over hun niet alleen onbeantwoorde, maar ook constant afgewezen liefde en zorg.

Op school speelt een kind met een hechtingsstoornis vaak een spelletje.

Leerkrachten worden gepaaid door het idee dat ze de vertrouwenspersoon zijn geworden van het kind met problemen en steunen het kind in het contact met de ouders. Het kind vertelt dan vaak hoe slecht het thuis behandeld wordt.

Ook worden door de leerkrachten vaak vraagtekens gezet bij de manier van omgang door de ouders met het kind, wat weer wrevel geeft bij de ouders die de leerkracht weer ter verantwoording roepen.

De lachende derde is het kind omdat het weer gelukt is om tegen de ouders aan te schoppen.

Een ouder zegt hierover: "Wat mijn boodschap is naar de leerkrachten en ook naar de hulpverlening:

Een kind moet absoluut beschermd worden in zijn jonge leven maar als de ouders de problemen aangeven en al met hulpverlening (vrijwillig) bezig zijn, geloof dan eens in de intuïtie van die ouders. Vertrouw op hun oordeel, vaak als de problemen naar buiten komen is er al een lange weg vooraf gegaan. Ouders trachten het eerst binnenshuis op te lossen voor er hulp wordt gevraagd.

Blijf dus kritisch t.o.v. het kind, wees een luisterend oor maar geloof niet alles onvoorwaardelijk en sta open voor de ouders.

Het is hun kind en mijn ervaring is dat ouder intuïtie het beste is."

Wat ouders ervaren in de omgang met hun kind, je stopt er oneindig veel liefde, aandacht en zorg in, maar er komt bijna niets voor terug.

Ouders die vaak al jaren tevergeefs bij de hulpverlening aankloppen, omdat niemand, ook zij zelf niet, begrijpt wat er nu echt met dit kind aan de hand is. Zij die blijven zitten met onmacht en schuldgevoelens en tegen een groot onbegrip aanlopen. Ze raken uitgeput en zien hun gezin eraan onderdoor gaan. Vaak zitten de ouders door gebrekkige informatie, niet op één lijn en begrijpen elkaar niet meer.

Een gedicht van een ouder:

Uitnodiging

Soms is samen-zijn
voor een kind
niet alleen een diep verlangen
maar ook -bijna onlosmakelijk-
verbonden met
verlating, (doods-) angst en pijn
Soms is samen-zijn
voor een ouder
niet alleen een diepe wens
maar ook -bijna onlosmakelijk-
verbonden met
afwijzing, onmacht en verdriet
Soms
is samen-zijn
voor ouders en kinderen
een gevecht, een uitdaging

5. Wat doe je wanneer het kind niet op de basisschool kan blijven?

5.1 Welke hulp is er in het basisonderwijs?

Uit ervaringen van ouders is gebleken dat kinderen met een hechtingsstoornis wel goed kunnen functioneren in het basisonderwijs. Zij pleiten er wel voor dat er specifiek hulpmateriaal wordt ontwikkeld voor de specifieke leerproblemen die deze kinderen hebben. Zo zou er een remedial teaching programma's moeten worden ontwikkeld. Aangezien dit er nog niet is zouden de kinderen wel de kans moeten krijgen om aan andere hulpprogramma's deel te nemen, zoals aan hulpprogramma's voor faalangst, dyslexie en taal- en spellingsproblemen voor kinderen met allochtone ouders.

Deze kinderen werden vaak doorverwezen naar een voormalige l.o.m.-school (sbo-school) omdat de concentratie zo slecht is.

5.2 Hoe wordt een kind doorverwezen?

Een plaatsingslijst is de laatste fase in een zorgtraject binnen een samenwerkingsverband vóór plaatsing op een sbo-school of een so-school. Voor deze fase is er een interne fase binnen de basisschool, waarbij ook interventies (bijvoorbeeld remedial teaching) hebben plaatsgevonden. De basisschool zal in het kader van WSNS er alles aan doen om het kind op school te houden, maar wanneer zij het kind niet de optimale ontwikkelingskansen kunnen bieden wordt het doorverwezen naar een sbo-school of een school voor speciaal onderwijs. De volgende procedurestappen vinden plaats wanneer de ouders en de school hebben besloten dat doorverwijzing naar een sbo-school of een so-school noodzakelijk is:

- 1 Een leerling wordt aangemeld bij een Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL).
- 2 De PCL start de beoordelingsprocedure, kinderen die extra aandacht nodig hebben worden door deze commissie besproken.
- 3 De PCL geeft uitsluitel, zij stellen vast of een andere vorm van onderwijs inderdaad nodig is en welke school dan het meest geschikt is.
- 4 De ouders melden de leerling aan bij een sbo-school of een school voor speciaal onderwijs.
- 5 De toelatings- en begeleidingscommissie van de school beoordeelt of een kind kan worden toegelaten.
- 6 De leerling wordt geplaatst op deze school.

5.3 Naar welke scholen worden kinderen met een hechtingsstoornis doorverwezen?

Uit de volgende uitspraak van een ouder blijkt dat kinderen vaak moeilijk goed in het basisonderwijs kunnen functioneren:

“Het is immers niet ondenkbaar dat een kind met een kalenderleeftijd van 5 jaar, de motorische vaardigheid van een 3-jarigen, de emotionele ontwikkeling van een peuter, de cognitie van een 2-jarige en een sociale redzaamheid die men pas op 8-9 jaar verwacht. Ouders en leerkrachten krijgen dan de moeilijke opgave om uit te zoeken op welke leeftijd zij het kind moeten aanspreken en wat het op welk terrein allemaal aan kan.”

Het hangt heel erg van het kind zelf aan naar welke school het kind wordt doorverwezen. Uit de boeken blijkt dat ze vooral veel worden doorverwezen naar een sbo-school. Dit vaak omdat ze zich moeilijk kunnen concentreren en moeite hebben met zich te concentreren, weinig inzet en moeite hebben met hoofdrekenen en spelling.

Aangezien ik zelf in het speciaal onderwijs wil gaan werken heb ik me erg op de doelgroepen georiënteerd en heb ik vastgesteld dat:

- Op de zmlk-school waar ik stage heb gelopen (tijdens mijn spw-opleiding) zaten ook meerdere kinderen met een hechtingsstoornis. Dit was vaak niet de reden waarom ze op een zmlk-school zaten, maar wel extra moeilijk voor de sociale ontwikkeling, die toch al moeilijk verloopt.
- Op de p.i.-school waar ik stage heb gelopen zaten ook meerdere kinderen die een hechtingsstoornis hadden, zij zaten daar met name om gediagnosticeerd te worden en om een passende vorm van onderwijs te vinden. Dit was ook een probleem, bij 1 kind hadden ze al vastgesteld dat hij naar een zmk-school moest, omdat zijn gedrag te slecht was. Hij liep continu weg, hield niet van gezelligheid en had ontzettend veel behoefte aan structuur. Maar een kind met een hechtingsstoornis kan je niet zo weer naar de volgende school sturen. Dus werd zijn verwijzing nog niet in werking gezet.
- Op de R.M.P.I-school zitten veel kinderen met een hechtingsstoornis. Deze kinderen hebben naast school nog veel therapieën, het is dan ook een psychiatrisch ziekenhuis. De kinderen worden daar dus ook behandeld voor hun hechtingsstoornis.

Ik heb met mevrouw Hendriks-Wouda (oprichtster van de oudervereniging de Knoop) over een gepaste vorm van onderwijs gesproken. Zij zei hierover dat veel kinderen pas op latere leeftijd worden doorverwezen naar een andere vorm van onderwijs. Dit komt doordat kinderen met een hechtingsstoornis op school vaak heel charmant zijn en de leerkrachten om hun vinger draaien. Wanneer het op school fout gaat zijn ze vaak een hele tijd verder. Volgens haar is de beste vorm van onderwijs zo individueel mogelijk, het liefste 1 op 1 situaties, maar die zijn in het onderwijs (haast) niet te vinden.

6. De toekomst voor kinderen met een hechtingsstoornis

6.1 Het herstellen van een verstoorde hechting

„Het herstellen van een verstoorde hechting is mogelijk, maar kan een ijsig proces zijn. Hoe intens en oprecht ook, liefde alleen is niet genoeg om goed te maken wat het kind in zijn vroege kindsjaren heeft geleerd. Namelijk dat het er niet op kan vertrouwen dat anderen zijn behoeften zullen vervullen. Als de relatie zich lijkt te verbeteren tot het punt dat het kind meer plezier in de relatie krijgt, dan zullen tegelijkertijd gevoelens van kwetsbaarheid en verlies van grenzen opduiken. Hierdoor kan het kind in een hechtingscrisis terechtkomen waardoor het hele proces vernietigd wordt. Het kind zal geloven dat hij de positieve gevoelens, die samen gaan met de hechting, niet verdient en gelooft dat hij binnenkort wel weer teleurgesteld of in de steek gelaten zal worden. Zijn negatieve gedrag is bedoeld om zo'n crisis voor te zijn en de spanning te breken. Het is dus een continu proces van aantrekken en afstoten,“ aldus Beverly James.

Over de toekomst van deze kinderen zegt F. Juffer het volgende:

„Of het mogelijk is om kinderen met een ernstige hechtingsstoornis iets te verbeteren door middel van therapie of een speciale aanpak door de ouders is nog onbekend. Een aantal hulpverleners vindt dat een kind met ernstige hechtingsproblemen beter uit huis kunnen worden geplaatst, omdat het gezin te veel nabijheid en intimiteit zou bieden, terwijl het kind deze warmte niet aan kan. Anderen zeggen hierover: „Door een kind uit huis te plaatsen geef je het eigenlijk op en kan het kind helemaal niet meer leren om zich te hechten. Mijns inziens kunnen de kinderen beter geholpen worden met vroegtijdige, intensieve hulp in de thuissituatie. Vaak kunnen de kinderen ook op latere leeftijd geen vriendschap onderhouden zoals 'normale' jongeren dit doen.

6.2 De toekomst van deze kinderen in het onderwijs en het beroepsleven

Hans Vereycken meldt op de website 'Ouders online' dat ongeveer 30% van de geadopteerde kinderen matige tot ernstige stoornissen vertoont. Kinderen met een ruime intelligentie komen soms toch niet verder dan het lagere middelbare onderwijs, en kinderen die in het hogere middelbaar onderwijs geen enkele studie kunnen afronden. Ook in het beroepsleven sukkelen ze voort met vallen en opstaan. Ander minder begaafden worden werkloos, of komen in het criminele circuit terecht, de drugswereld of worden dakloos.

6.3 In de volwassenpsychiatrie wordt het borderline stoornis genoemd

Christa Veranneman zegt het volgende over haar kind met een hechtingsstoornis: *"Het is alsof je een zeef probeert te vullen met water: er blijven hooguit een paar druppels aan de wand kleven. Je hebt zeven met grote gaten maar ook met kleine gaatjes."* Ze vergelijkt haar kind met een egeltje: *het heeft warmte en voedsel nodig om te kunnen groeien, maar het zet zijn stekels op als iemand hem benadert. Een symboliek die overeenkomsten vertoont met wat ze in de volwassenpsychiatrie "Borderline" noemen.*

De officiële naam is: borderline persoonlijkheidsstoornis. Vaak wordt het woord 'borderline' gebruikt omdat het handig is dat het geheel van symptomen een naam heeft.

Borderline is een psychiatrische aandoening. Mensen met borderline hebben last van een heel aantal symptomen. Voor velen is het leven onaangenaam en zwaar.

Officiële symptomen en criteria zijn o.a.:

- stemmingswisselingen
- impulsiviteit
- moeilijk contact kunnen leggen
- moeilijk alleen kunnen zijn
- woede-uitbarstingen
- (dreigen met) zelfdoding
- zelfverwonding

De binnenwereld ziet er anders uit:

- angst, soms door agressie bedekt
- eenzaamheid, zelfs in gezelschap
- leegte, niet weten wat je wilt of vindt
- een kloof tussen gevoel en verstand
- overspoeld worden door heftige emoties waar je niets mee kan en die niet te verdragen zijn
- relaties niet kunnen aangaan en/of niet in stand kunnen houden
- werk niet kunnen volhouden
- periodes van depressie
- enorme spanning
- weinig gevoel van eigenwaarde.

Voor buiten- en binnensymptomen geldt wel het volgende: je hoeft niet aan alle criteria te voldoen om borderline te hebben en geen enkel criterium OP ZICH is specifiek voor borderline.

Deze symptomen komen dus voor een groot gedeelte overeen met de symptomen van een hechtingsstoornis.

7. Het verhaal van iemand met een hechtingsstoornis

Tijdens het zoeken van informatie ben ik tegen dit verhaal aangelopen. Ik vond het van zoveel waarde dat ik besloten heb om het toe te voegen in mijn speciaal studie.

De hechting is bij mij niet goed verlopen. Mijn ouders hadden het zo druk met zichzelf dat ze in emotioneel opzicht weinig ruimte hadden voor mij. Dat maakte dat ik een angstig kind was. Ik wist nooit zeker of mijn ouders mij zouden goedkeuren, wist nooit zeker of mijn ouders er nog zouden zijn als ik wegging en later weer terugkwam. Ik durfde niet weg te gaan, letterlijk noch figuurlijk, uit angst om dat kleine beetje zekerheid wat ik nog had ook nog te verliezen. Want stel je voor dat ze dan bedachten dat ze het toch wel erg prettig vonden dat ik er niet was en dat ze besloten om dat zo te houden! Ik bleef dus binnen zitten, figuurlijk gesproken. Ik was niet nieuwsgierig naar de wereld om me heen, want wat is het nut van nieuwsgierig zijn als je niet in staat bent om die wereld te gaan ontdekken. Dat zou me alleen maar confronteren met een situatie waaraan ik niets kon veranderen. Dus liever dan gevoelens te hebben waar ik niet naar kon handelen, stopte ik ze weg, tot ik ze zelf ook niet meer kon vinden

Toen ik ouder werd, naar school ging en de wereld wel in MOEST, toen bleef ik angstig. Andere kinderen op school waren bedreigend en eng en vooral ook onvoorspelbaar. De eisen die zij stelden aan vriendschap stelden mij voor raadsels. De enige vorm van contact maken die ik kende was het wanhopig vastklemmen uit de angst die ik met mijn ouders altijd had gekend dat ze anders weg zouden gaan. Natuurlijk was het resultaat hiervan meestal dat vrienden me juist verlieten, omdat ik een beroep op hen deed waar ze met geen mogelijkheid aan konden voldoen: zorg voor mij, bepaal voor mij wat ik moet doen, zeg me hoe je wilt dat ik ben.

De emotionele stilstand is een gevolg van 'splitting', een mechanisme dat ALLE kleine kinderen gebruiken om de wereld overzichtelijker en dus veiliger te maken. Een kind houdt zich maar met EEN ding bezig: zal die persoon die nu bij me is voor me zorgen of niet. Dat er voor het kind gezorgd wordt is van levensbelang: zonder verzorging gaat hij dood. Het is dus zaak dat het heel duidelijk is welke van de twee het wordt. Het kunnen zien van nuances vertroebelt het antwoord, het is dan dus veiliger om niet in nuances te denken. Er wordt dan gedacht in termen van slecht/goed, van niet/wel en van liefde/afschuw. Dit zwartwit kijken wordt in alle vormen toegepast: heet/koud, lelijk/mooi, leuk/stom etc.

De scherpste tegenstelling is echter deze: verstand/gevoel. Een klein kind kan nog geen koppeling leggen tussen dingen die met hem gebeuren, de gevoelens die dit oproept, het gedrag dat door deze gevoelens teweeggebracht wordt, de reacties die zijn daden in zijn omgeving losmaken en dan weer de gevoelens die die reacties weer oproepen. Een klein kind weet niet dat bepaalde gevoelens leiden tot bepaald gedrag. Hij begrijpt ook niet dat dingen die hij doet gevolgen heeft voor hoe anderen met hem omgaan.

Het gezonde kind leert uiteindelijk deze koppeling te leggen doordat:

- zijn ouders telkens zijn eventuele gevoelens benoemen en er naar vragen;
- het kind groeit en dus een grotere onveiligheid aankan;
- zijn ouders door straf en beloning duidelijk maken dat bepaald gedrag bepaalde reacties oproept; hij een uitgebreidere woordenschat krijgt (want je kunt nuances niet benoemen als je daar de woorden niet voor kent).

•
Maar aangezien mijn ouders al deze dingen juist niet met mij deden, heb ik deze koppeling tussen verstand en gevoel, tussen zwart en wit nooit kunnen leggen. Ten eerste kon ik mijn eigen gevoelens niet erkennen. Ten tweede kon ik geen verband leggen tussen wat ik deed/wat er gebeurde en wat ik voelde. Ten derde bleef ik afhankelijk van anderen om te weten hoe ik moest zijn en hoe ik me moest gedragen, waardoor het voor mij noodzaak bleef om snel te kunnen zien of de persoon die op dat moment bij me was goed voor me zou zijn of niet.

Doordat ik deze koppeling niet kon leggen, kon ik alleen verstandelijk groeien. Op emotioneel gebied bleef ik steken op een leeftijd van maximaal 2,5 jaar (preciezer weet ik deze leeftijd niet te bepalen, in ieder geval is 2,5 jaar de leeftijd die ongeveer wordt aangehouden als de leeftijd waarbij 'splitting' ophoudt), wat een aantal zeer ernstige consequenties had. Veel van de bekende symptomen van borderline, zoals de verhoogde impulsiviteit, stammen uit dit onderdeel van borderline.

Een van de gevolgen is dat alles wat ik geleerd lijkt te hebben uiterlijke schijn is. Ik heb het me verstandelijk eigen gemaakt, maar niet innerlijk. Het is geen deel geworden van mijn persoonlijkheid, van mijn ervaring. Dat is dus ook de reden dat ik niet leer van wat er gebeurt. Ik kan bijvoorbeeld in een bepaalde situatie op een bepaalde manier reageren en dan merken dat dat goed werkt. In een volgende situatie kan ik dan op precies dezelfde manier reageren, terwijl de situatie een aanpassing van die reactie vereist. De logica achter reacties die goed zijn en reacties die niet goed zijn ontgaat mij volledig, ik ben niet in staat er een universele regel van te maken. Het is in feite het verhaal van Domme Hans, die met elke volgende beloning voor gedane arbeid het advies van zijn moeder opvolgde wat ze voor zijn vorige beloning gaf: hij was niet in staat er een universeel verschijnsel in te zien: een worst sleep je niet achter je aan, die draag je over je schouders. De volgende keer kreeg hij een schaap en die droeg hij over zijn schouder. Een schaap draag je niet, die laat je achter je lopen aan een touwtje. De volgende keer kreeg hij een brood mee, dat sleepte hij met een touwtje achter zich aan. Zo vergaat het mij ook telkens, ik kan van dingen die ik leer geen universele regel maken, omdat ik geen innerlijke bron heb om dat mee te doen. Natuurlijk heb ik bepaalde dingen geleerd, maar aangezien het aan de buitenkant blijft hangen is toepassing elke keer weer moeilijk. Want hoe bepaal je dan wanneer je iets wel moet toepassen en wanneer niet? En wanneer je hetzelfde kunt reageren of wanneer je het enigszins of geheel moet aanpassen?

Ik heb dit gedeelte leren herkennen als gedrag van een tweejarige doordat ik mijn eigen gedrag in mijn kinderen begon te zien. Ik zag Jonathan, mijn oudste zoon, bepaalde dingen doen op een bepaalde manier en ik zag ineens dat ik dat zelf ook zo deed. Kort daarna ben ik in therapie 'mijn kleine meisje' tegengekomen. Als ik er achteraf over vertel heeft het een zeer hoog geitewollensokkengehalte, maar toch was dat hoe het ging. Ik was een oefening aan het doen bij Mirjam, mijn therapeute, en ineens was ze daar. Ze zei 'zal ik je even helpen' en vanaf dat moment was ze er altijd. In het begin kon ik alleen contact met haar maken als ik bij Mirjam was, nu kan ik het heel gemakkelijk zelf. Mijn kleine meisje heeft me geholpen om te zien wat er bij dit aspect van borderline hoort. We zijn nu zover dat we elkaar vertrouwen en dat ik, als volwassene, goed voor haar kan zorgen. We onderhandelen zelfs heel regelmatig en dat is nog steeds zeer verbluffend. Ze is niet een afgesplitst gedeelte, want dat zou betekenen dat gevoel en verstand ooit wel samengevoegd waren. Mijn kleine meisje staat voor mijn gevoel dat ik nooit heb kunnen integreren met mijn verstand.

8. Resultaten

Uit het onderzoek dat ik gevoerd heb is gebleken dat er heel weinig bekend is bij leerkrachten en de hulpverlening over een hechtingsstoornis. Het bekendste is het bij kinderen die geadopteerd zijn, maar het komt ook voor bij kinderen in pleeg- en stiefgezinnen, kinderen die in gehospitaliseerd zijn of die op jonge leeftijd al in het ziekenhuis hebben gelegen.

Via de e-mail heb ik contacten gehad met ouders die een kind hebben met een hechtingsstoornis. Wat bij hun het meest naar voren komt is dat hun kind op school heel anders is dan thuis. Leerkrachten zijn dan ook heel verbaasd wanneer ze de verhalen horen over wat zich thuis allemaal afspeelt. Hierdoor zijn ze snel geneigd om het kind te geloven in plaats van de ouders. Dit is het punt waar ouders het meeste tegenaan lopen, en zouden dus ook willen dat de leerkrachten de ouders geloven. Een goed en regelmatig contact met de ouders is dus heel belangrijk.

Daarnaast is het heel belangrijk dat het kind veel structuur krijgt en dat de leerkracht heel consequent is tegen het kind. De leerkracht moet niet als doel hebben om een goed contact of een vertrouwensband met het kind te krijgen, want dit is voor een kind met een hechtingsstoornis niet haalbaar.

Ook is uit mijn onderzoek gebleken dat kinderen met een hechtingsstoornis specifieke leerproblemen hebben en dat het voor hun heel belangrijk is dat de stof regelmatig herhaald wordt.

9. Conclusie

Mijn probleemstelling waar ik mee begon was:

” Hoe moet ik een kind met een hechtingsstoornis onderwijzen?”

Ik ben begonnen met het verzamelen van zowel mogelijk informatie met betrekking tot hechtingsstoornissen. Via het internet kwam ik al gauw in contact met ouderverenigingen. Ik heb toen besloten om een oproep te plaatsen aan ouders. Hierin heb ik hen gevraagd wat hun ervaringen zijn met hun kind op school, en naar wat voor een school hun kind gaat. Hier heb ik een aantal antwoorden op gehad. Deze heb ik dan ook in mijn speciaal studie verwerkt. Ik vond het heel leerzaam om via de ouders aan mijn informatie te komen, omdat je dan andere ervaringen hoort over hoe het op school gaat. Ook doordat ik er toen al aardig wat over gelezen had was mijn beeld over de problematieken die een hechtingsstoornis met zich mee brengt groter. Met een aantal ouders onderhoud ik nog steeds het contact, omdat ik het heel interessant vind. Ik heb in mijn speciaal studie dus heel veel ervaringen verwerkt, zodat het ook wat boeiender en concreter wordt.

Uit de boeken heb ik ook veel informatie gekregen, hoewel dit wel vooral gericht was op kinderen die geadopteerd zijn.

De artikels die ik van het internet heb gebruikt waren heel waardevol. Hoewel de informatie wel vaak overeen kwam.

Mijn verwachtingen van deze speciaal studie waren niet zo hoog. Ik vond het wel interessant om er een werkstuk over te maken, maar ik dacht dat ik er al vrij veel van wisten. Dit viel dus goed tegen. Ik heb van dit werkstuk heel veel geleerd en heel veel respect gekregen voor ouders met een kind met een hechtingsproblematiek. Ik vond het heel interessant en zal mijn werkstuk zelf ook goed bewaren, zodat ik het terug kan lezen wanneer ik een kind in de klas krijg met een hechtingsstoornis.

10. Aanbevelingen

Tijdens mijn stage op de Piloot had ik het boek: Bodemloos bestaan van Geertje van Egmond al gelezen. Hierin wordt het verhaal van een geadopteerd meisje met een hechtingsstoornis beschreven. Dit boek kan ik echt aanraden aan ouders, leerkrachten en de hulpverlening wanneer ze zich meer in deze stoornis willen verdiepen. In dit boek staan ook tips voor leerkrachten, de hulpverlening en de ouders.

Daarnaast heb ik nog een tip voor de Pabo, er is een oudervereniging die pleit voor meer bekendheid bij o.a. leerkrachten. Misschien is het een idee om deze mensen een keer voor een lezing of een workshop uit te nodigen? (folder van deze vereniging is bijgesloten). Deze kinderen kan je immers in iedere klas tegen komen.

11. Samenvatting

Op de Piloot heb je kinderen met allemaal verschillende stoornissen. Van de hechtingsstoornis wist ik het minste af, omdat het niet zo bekend is. Hoe het kind gehecht is in zijn vroege kinderjaren is heel erg belangrijk voor de relaties in zijn verdere leven. Wanneer een kind in zijn baby/peuter tijd niet op zijn vaste verzorgers/ouders aan kon zal hij in zijn latere leeftijd ook minder vertrouwen in andere mensen hebben. Bowlby heeft hier onderzoek naar gedaan waaruit de gehechtheidstheorie is ontwikkeld.

Het blijkt dat kinderen met een hechtingsstoornis heel erg in het heden leven en niet naar de toekomst kijken. Daarom kan je ze haast niet motiveren om bijvoorbeeld goed hun best te doen zodat ze later een goede baan krijgen. Ook werken ze niet om een ander te plezieren, zoals een kleuter dat wel doet. Het is voor deze kinderen dus heel erg moeilijk om gemotiveerd te zijn. Je zou ze wel kunnen motiveren door een beloningssysteem met een beloning wat zij graag willen. Dit is een van de specifieke kenmerken van deze stoornis. Straffen werkt bij hun namelijk ook minder dan bij andere kinderen. Doordat ze zich minder hechten aan een persoon, maakt het ze ook minder uit wanneer deze persoon boos op ze is.

Ook hebben deze kinderen vaak specifieke leerproblemen. Voor deze problemen zijn geen speciale remedial teaching programma's. De ouderverenigingen pleiten ervoor om deze wel te ontwikkelen, en tot dan toe de kinderen r.t. te geven voor de problemen die ze hebben met spelling en rekenen. Doordat ze vaak deze problemen hebben en/of problemen met hun concentratie en/of gedragsproblemen worden ze doorverwezen naar het speciaal onderwijs of naar een sbo-school. Voor deze kinderen is een school met zoveel mogelijk 1 op 1 situaties het meest geschikt, maar dit is (haast) niet te realiseren.

12. Literatuurlijst

Boeken:

- F. Juffer
1997
Adoptie kinderen; opvoeding en gehechtheid in het gezin
Eerste druk,
Uitgeverij Boom, Amsterdam
- Het adoptiegezin, De band tussen ouder en kind.
Verder geen gegevens beschikbaar
- R. Hoksbergen en H. Walenkamp
2000
Adoptie: een levenslang dilemma
Eerste druk
Uitgeverij Bohn Stavleu, Van Loghum
- G. van Egmond
1987
“Bodemloos bestaan”
Eerste druk
Uitgeverij Ambo/Anthos
- Dr. R. Vedder
1974
Kinderen met leer-en gedrags moeilijkheden
Uitgeverij Wolters Noordhoff, Groningen

Artikels via internet:

- “Gehechtheidsrelaties”
www.strip-nederland.nl/ondersteuning/sc.../gehechtheidsrelaties.html
blz. 1 tot en met 8
- “Meer over hechtingsstoornis”
http://huizen.dds.nl/%7Elaura_d/hechting.html
Vertaling vanuit het Engels, samenvatting en herziening van hoofdstuk 12 uit het boek: 'Treating traumatised children' geschreven door Beverly James
Blz. 1 tot en met 5
- H. Verecken
December 2000 / januari 2001
“Een adoptiekind opvoeden is soms onmogelijk”
Ouders online, opinie
www.ouders.nl/xopi2000-08.html
blz. 1 tot en met 6

- “De hechtheidstheorie”
Villa Kakelbont
www.iec.nhl.nl/%7Eluhof000/willemijn3.html
blz. 1 tot en met 2
- H. Verecken
“Beknopte beschrijving van bodemloosheid”
www.home.tiscalinet.be/contactgroepwatnu2.html
blz. 1 tot en met 3
- “Achtergrond Het ‘geen-bodem syndroom’
Oudervereniging de Knoop
www.home.hccnet.nl/w.penninga/knoop/achtergrond.html
blz. 1 tot en met 4

Bijlagen

Ik wilde contact met ouders om er achter te komen wat hun ervaringen zijn met kinderen met een hechtingsstoornis m.b.t. het onderwijs. Dit heb ik gedaan door op verschillende sites van ouderverenigingen een oproep te plaatsen. Hier heb ik reacties op gehad namelijk de volgende:

Hallo, ik ben Patricia en heb net stage gelopen op een p.i.-school. Hier ben ik in contact gekomen met kinderen met een hechtingsproblematiek. Nu wilde ik vragen of u misschien uw ervaringen wilt op sturen m.b.t. het onderwijs. Op welke school zit uw kind en hoe gaat dat.

Dit wil ik graag in mijn speciaal studie toevoegen ,zodat ik een goed beeld heb.

Alvast bedankt,

Patricia Keijzer (patricia-keijzer@hetnet.nl)

Message:

Hi Patricia,

Jou verzoek over ervaringen met kinder met een hechtingsstoornis en het onderwijs daar kan ik persoonlijk zeer kort over zijn. Mijn zoontje van 6 zit op een gewone (Christelijke) basisschool. De drie juffen die hij tot nog toe heeft gehad lopen met hem weg. Een heerlijk kind, die graag helpt en die zeker niet uit de groep springt qua moeilijkheden. Verbaal is hij wel zeer sterk en het valt hen op dat hij goed kan manipuleren. Maar zoals je weet zijn kinderen met een hechtingsstoornis anders op school dan thuis. Laatst een tien minuten gesprek gehad en ik viel in de ene verbazing in de ander maar dat gold ook voor zijn twee juffen wanneer ik verhalen over thuis vertelde. Hoop dat je er wat aan gehad hebtben trouwens ook wel benieuwd naar jou ervaringen met deze kinderen. Hoop wat van je te horen, groetjes Angelique

Message:

Ervaringen onderwijs,

Mijn zoon zat op het basisonderwijs en gedroeg zich heel terug getrokken, deed nooit mee in de groep, bang om uitgelachen te worden.

Nam nooit een klasgenootje mee en ging af en toe naar een klasgenootje toe.

Kort gezegt hij deed nooit wat uit zijn eigen thuis en op school men moest hem altijd activeren.

b.v.b. Zwemles, hij had zwemles particulier en schoolzwemmen, tot ik ging kijken bij het schoolzwemmen daar zat hij nog in het pierebadje en met particuliere zwemles mocht hij afzwemmen ra, ra, hoe kan dat? Waarop ik bij het schoolzwemmen zei hij moet volgende week afzwemmen hoe kan dat dat hij hier nog in het piere badje zit? De zwemleraar was heel verbaasd en hij moest dus naar het diepere bad en ja hoor daar ging hij heen zwemmen als een rat. Daar kwam ik er dus voor de zoveelste keer achter dat als ik niet aanwezig was hij ook niets deed.

Volgende keer misschien meer, want anders wordt het teveel. Astrid.

Uitnodiging

Soms is samen-zijn
voor een kind
niet alleen een diep verlangen
maar ook -bijna onlosmakelijk-
verbonden met
verlating, (doods-) angst en pijn
Soms is samen-zijn
voor een ouder
niet alleen een diepe wens
maar ook -bijna onlosmakelijk-
verbonden met
afwijzing, onmacht en verdriet
Soms
is samen-zijn
voor ouders en kinderen
een gevecht, een uitdaging

Het Menso Alting College en de Algemene Landelijke
Oudervereniging "De Knoop"

Gedicht van een ouder

Als ik kijk naar het kind
En pijn voel omdat wat hij is en ik niet wilde
Kijk ik naar mezelf
Heb ik eigenlijk niet meer verdriet om mijzelf?
Ben ik wel die leuke ouder
die ik mezelf toegedacht had te zijn?
Zijn de ergernissen om zijn beperkingen
eigenlijk niet de ergernissen
om mijn beperkingen?
Ik praat steeds over acceptatie tegen anderen
Accepteer het kind zoals het is
lijk ik wel naar iedereen te schreeuwen.
Maar van binnen schreeuwt een stem:
Accepteer jezelf zoals je bent
Accepteer dat je soms niet in staat bent
om geduldig te reageren
Accepteer dat je geen wondermens bent
dat alles kan verdragen.
Als ik weer kijk naar het kind
zie ik een heel uniek wezen
dat het nooit alleen zal redden
En ik besef
Dat het alleen met hem
ook niet zal redden.
Piek Stor

Jas

Gedichten , scroll naar boven

